

KISS TAMÁS (*1934)

EGYKORI SZEGEDI JOGHALLGATÓ, A MEFESZ KEZDEMÉNYEZŐJE, A MEFESZ JOGI KARI VEZETŐSÉGÉNEK TAGJA, A MEFESZ SZEGEDI IDEIGLENES EGYETEMI DIÁKTANÁCS TAGJA, A SZERVEZET BUDAPESTI KÜLDÖTTE⁶¹

Azzal indítom akkor, hogy miután napokon belül betöltöm a nyolcvanadik életévemet, és a születésnapomra készülődök, egyre többször jut eszembe, hogy értékeljem ezt a nyolcvan évet. Ennek az eleje az rögtön azzal a megállapítással kezdődik, legalábbis számomra, hogy volt egy csodálatos gyerekkorom, olyan tizennégy-tizennyolc éves koromig, ami mindenképp két szakaszra bontható. Ugye 1945-ig én betöltöttem a 9-10. évet és ez egy nagyon szép, békés korszak volt, két pedagógus szülő mellett, először egy szem gyerekként, aztán '42-től az öcsémmel. Békés, játékos, kellemes, ahogy a fényképek is bizonyítják, nagyon jó gyerekkorom volt. Aztán jött a háború, és jött a front, ami viszont olyan kalandokra biztatott bennünket a kortársaimmal, amire azt szoktam mondani, hogy ha az én gyerekeim azt tették volna, amit annak idején mi, hogy lőszerekkel, robbanó anyagokkal játszottunk, mert úton-útfélen találtunk, páncélököllel lövöldöztünk egymásra, ködgyertyákkal. Rémisztó, de hát nekünk az kalandos korszak volt, szép korszaka volt az életemnek. Azután ez a szép korszak egy kicsi keserűséggel telt. 1945-ben kezdtem el a gimnáziumot Keszthelyen, de ebben az időben apám már hadifogságban volt a Szovjetunióban, és csak '48 nyarán jött haza, tehát csonka család voltunk anyámmal, és egyik nagyanyám jött el segíteni, hogy a két gyerekre valaki vigyázzon. Ez azért egy olyan szomorú korszak

---

⁶¹ Az interjú 2014. november 19-én Jancsák Csaba készítette és látta el jegyzetekkel. Kiss Tamással első alkalommal 2001. április 11-én készítettünk interjút, amelyet 2002-ben „Soha, sosem az Én került az előtérbe, hanem mindig a Mi” címmel Kiss Tamás: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége 1956 – Szeged című, Belvedere Meridionale által kiadott könyv 133–159. oldalain közöltünk, a 159–168. oldalakon Jancsák Csaba magyarázó jegyzeteivel. Ezen interjú az ott olvashatók kiegészítése és árnyalása.

volt, ráadásul közbejött az, hogy '48-ban államosították az egyházi iskolákat, és akkor nekem Pannonhalmáról vissza kellett menni egy úgynevezett közönséges, állami gimnáziumba, és ezt nagy törésnek éreztem lelkiileg már 14 évesen is. 19 éves voltam 1953-ban, mikor érettségiztem, meghalt az édesanyám és ez elég nagy törést okozott. Ez a kalandos, és boldog gyerekkor megszűnt. Ráadásul az érettségi után, az eredményeim ellenére, képességeim ellenére származási kategóriák miatt nem vettek fel az egyetemre és akkor Pestre mentem fel dolgozni. Na, ez már nem szép emlék. Még azt sem mondom, hogy kalandos emlék. Ez már ismerkedés a való élettel. És ha az ember 19 éves fejjel egymaga bekerül a való világba, szülői háttér nélkül, mert ugye apám otthon volt, de szegények voltunk, mint a templom egere. Nekem saját magamat kellett eltartani 19 éves koromtól kezdve. Ráadásul kikerültem a szülői házból, mert az Balatonedericsen volt, a munkahelyem meg Budapesten. Kemény volt, de utólag visszagondolva legalább tapasztalatokat szereztem. Utána jött megint egy kellemesebb korszaka az életnek, felvettek a szegedi TTK-ra matematika–fizika szakra. Itt egy kicsit felszabadultam, könyvtárba jártam, barátokhoz, ösztöndíjat, szociális segélyt kaptunk, az anyagi helyzetem annyit javult, hogy legalább nem éheztem. Így érkezünk el 1956-ig. Ezt én úgy értékelem, hogy 1956 őszéig egy kemény, de a társadalmi körülmények miatt kemény, nem az egyéni sorsom miatt, mert mindenki ugyanilyen szegény volt 1946–47-ben, meg az ötvenes években, kemény korszaka volt az életnek 1956-ig, amikor 22 éves voltam.

Általad vallott közösségi értékekben, a közéleti értékekben a családból hozott értékek hogyan jelentek meg?

Szerintem a család meghatározó volt. A szókimondás, hogy „ne riadjon vissza az igaz szó kimondásától”⁶², ami később visszaköszön. Én azt gondolom, legalábbis úgy érzem, hogy a két pedagógus szülő, akik rettenetesen szerettek, óvtak, és jó közösségben, egy falusi közösségben voltak, ahol a jegyzővel meg a pappal

---

⁶² Idézet a MEFESZ Szervezeti szabályzatából. A MEFESZ célja: „*A szövetség célja, hogy az egyetemekről és főiskolákról kikerülő ifjúság, mely a nemzet agyát van hivatva képviselni, ne közönyös passzív tömeg, ne gyáva, gerinctelen és önző réteg legyen, hanem népéért, hazájáért, boldogabb jövőnkért harcoló bátor; lelkes sereg. Ne riadjon vissza az igaz szó kimondásától, hanem képzettségével, tudásával, tehetségével népünket, hazánkat szolgálja.*” I.5. Közli: Jancsák Csaba (szerk.): A szegedi szikra. Belvedere Meridionale, Szeged, 2011, 93

együtt volt egy 8-10 tagú kör, akivel minden vasárnap összeültek, beszélgettek. Ahol a gyerekek törődtek, a gyerekeket nevelték, ez volt egészen 45-46-47-ig, ha úgy tetszik, 48-ig, ráadásul 45-ben már egyházi iskolába kezdtem el járni. Akár a rendiek, a bencések, szerintem – és ezt nem csak utólag mondom, akkor is azt éreztem – hogy jól nyúltak a gyerekekhez, jól neveltek. Az én egyéniségem kialakulása annak volt köszönhető, hogy volt egy jó családi nevelésem, a környezetem is ugyanolyan volt, és ráadásul még az iskolában is egészen 1948-ig ezt kaptam. '48-ban, voltam 14-15 éves, és ami ez után következett, az nem tudott lényegesen megváltoztatni.

Ez az értékvilág, ami a családban van, meg ami a rendi oktatásban megnyilvánult, ez hogyan ütközött össze azzal, amire az előbb utaltál, a rideg valósággal, a budapesti étellel, a 18 éves korod utáni munkás életszakasszal?

Ez gyakorlatilag akkor kezdődött, amikor én nagyon jól éreztem magamat Pannonhalmán a bencések között bent lakó diákként, reggeltől estig, estétől reggelig gondoskodtak rólunk, kirándultunk, sportoltunk, beszélgettünk, társként bántak velünk a nevelők és nem szigorú tanárokként ültek bent. Minden diáknak abban az időben íróasztala volt a tanteremben, ott volt mindene és szinte önálló egyéniségek voltunk, pedig csak 14 évesek voltunk. Ez szakadt meg 48-ban és máig élő emlékem, ahogy 1948 májusában, pontosan nem tudom a hónapot, amikor befejeződött a tanév, és este, fáklyafénynél, a Pannonhalmi Bencés Gimnázium és Rendház udvarán ott volt a nyolc osztály felsorakozva, a tanáraink, és ott közölték velünk azt, hogy elbúcsúzunk, mert az állam ezt meg ezt tette. Nem volt az egy politikai beszéd, de az, hogy ettől búcsúzni kell, csak azért, mert ők papok, ez nagyon belém vésődött. Ugyanígy belém vésődött, hogy apám kint van a Szovjetunióban, és egyszerűen nem értettem, hogy miért kell neki kint lenni. Ráadásul amikor megjött, és valami keveset beszélt, mert nem sokat beszélt a kinti szenvedéseiről, ez megint csak egy olyan hatással volt rám, hogy elkezdtem gyűlölni egyrészt az oroszokat, egyrészt gyűlöltem ezt az egészet, mert elvették az iskolámat, mert elvették az apámat. Nem is jött egészen helyre, tanított, nem dőlt ágynak, de nem volt már a régi. Nem a háború előtti kedves apa volt, akinek én voltam a kedvenc fia. A harmadik ilyen meghatározó élményem, hogy amikor 19 évesen bekerülök egyedül, önfenntartóként a Csepeli Vas- és Fémművekbe, és addig gyakorlatilag nagyüzemben nem jártam, falun nőttem fel, a munkásokat kevésbé, vagy egyáltalán nem ismertem. Az megint egy élménnyel „gazdagított”,

és időzjelbe teszem a gazdagítás szót. Abban az időben már a gimnázium utolsó egy-két évében mindenféle politikai DISZ oktatást is kénytelenek voltunk hallgatni, és a munkásosztály vezető szerepéről, meg a nagy munkások életéről. Amikor már befogadtak a munkatársaim, a melósok, és látták, hogy én nem valami ügynök vagyok, hanem dolgozom, csendesen meghúzom magam, akkor azt láttam, hogy úgy szidják (1953–54-ben) azt a rendszert, mint a bokrot, és aztán emlegetik, hogy milyen jó volt nekik a háború előtt. Illetve a kortársaim közül, akik néhányan (lányok és fiúk) Csepelen a Királyerdő nevű vidéken laktak, majdnem barlanglakásokban, és én döbbenet néztem körül, amikor elmentem hozzájuk, mert néha elhívtak, hogy Úristen, ez a jelenlegi állapot. Nem mértem fel, mert az ember még fiatal, de hát: ezt kapják ők? Hát ehhez képest vidéken a paraszt emberek viszonylagos békességben élnek. Ez a három dolog, ami engem 1956-ig ért, mint lökés.

Annak idején, még talán '52-ben, tudom, hogy apám még nem volt itthon, még valamit tenni is akartam a rendszer ellen, de rádöbbenem, mert annyi eszem már volt, felmértem, hogy ezt nem lehet, mert lebukok, és kivégeznek, vagy valamit csinálnak. De a rejtett szándék ott volt az ember agyában. Amikor azon szoktam volt gondolkozni, hogy vajon mi tette azt, hogy aztán később október közepén olyan lelkesen belevetettem magam ezekbe a dolgokba, nyilván ezek munkálkodtak bennem, fel voltam készülve rá, nem gondolkoztam, belevetettem magam, hogy ebben most tenni kell.

Mikor kezdted meg az egyetemi tanulmányaidat?

1954-ben, mert 53 ószén nem vettek fel. 1955 ősziig voltam a matematika–fizika szakon. Nem tetszett, és akkor átiratkoztam a jogra. Akkor még úgy ment, hogy bekopogtam a Perbíróhoz⁶³, de pontosan már nem emlékszem rá, negyed órát beszélgetett velem, felmért, és közölte, hogy fiatalember, hozza át az indexét és fel van véve. De már ment a tanév. Ez egy héttel a tanévkezdés után volt.

---

⁶³ Perbíró József (1908–1991) a Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar dékánhelyettese volt, a az egyetemi diákszociális bizottság vezetője, népszerű oktató. Később a MEFESZ 1956. október 20-i programalkotó ülésének levezető elnökének kérték fel a hallgatók (Kiss Tamás, Lejtényi András, Abrudbányai Iván és Tóth Imre). A szegedi Forradalmi Nemzeti Bizottság és a Szegedi Néptanács elnöke volt. 1957-ben eltávolították az egyetemről, büntetőperében első fokon halára ítélték, másodfokon életfogytiglanra. Bővebben: Perbíró József: 1956 Szegeden – Emlékeimben. Belvedere Meridionale, Szeged, 2002

Kiss Tamás huszonévesen

Milyen volt az egyetem mikroklímája a kinti világhoz képest? Vagy azonos volt, úgy a tudomány várán belül, mint a külvilágban?

A helyzet a következő. Amikor a TTK-ra felvettek 1954-ben, kollégiumot is kaptam természetesen, egy kereső, egy eltartott, tehát a szociális helyzetem elég volt ahhoz, hogy felvegyenek kollégiumba. Vagy 8-an vagy 10-en voltunk egy szobában, emeltes ágyakon. Én ebből összesen arra emlékszem, hogy közös séták, meg mászkálás a Tisza-parton, fürdés, egy-két fotózás. Másra én nem emlékszem, annak ellenére, hogy kialakult egy-két emberrel barátságom. Aszalós Jánossal, aki TTK hallgató volt, Tóth Imrével és Vető Miklóssal, akik meg joghallgatók és hárman együtt laktak albérletben. Részint azért, mert számomra az elmélet, a matematika elég nehéz volt, és próbáltam helyt állni, elég sokat tanultam.

És a jogi karon?

Ott az volt a helyzet, hogy összejöttünk néhány évfolyamtársunkkal, a Lejtényi Andrással, a Domonkay Évával, Nagy Rozáliával (a TTK-ról) és másokkal.

Mindahányan albérletben laktunk, mert akkor én már a jogi karra átmenve, ki kellett, hogy költözzek a kollégiumból. Miután összebarátkoztunk, akkor elkezdünk egymás lakására feljárni, hol ide, hol oda, aztán dumálással, beszélgetéssel, kártyázással, közös programokkal csaptuk agyon az első évet (egy évet voltunk együtt, az első évet, mert a második év elején már bejött 1956 szeptembere, amikor megint minden megváltozott). Ez az egy év az úgy maradt meg, hogy a három fiúval és két lánnyal tényleg – ahogy mondják – sülve-főve együtt voltunk.

Lejtényi András huszonévesen

Sokkal több szabadidőnk volt, legalábbis nekem nagyon könnyen ment a jogon a vizsgázás, minden tárgyból jelesre vizsgáztam annak ellenére, hogy nem tanultam túl sokat, amit tanultam az órákon, az majdnem elég volt. Akkor egy közösségi életet éltünk, kiscsoportos közösségi életet. Az évfolyam egészével túlzottan nem volt szorosabb kapcsolat. Arra viszont határozottan emlékszem, hogy egy évig én a szabadidőm egy jelentős részét az egyetemi könyvtárban töltöttem, és azt nagyon élveztem, mert Keszthelyen, meg középiskolás koromban nem volt lehetőség, TTK-s koromban nem volt energiám rá. Minden nap, ha bementem, levettem egy könyvet a polcra, pszichológiát, grafológiát, csillagászatot, hol ezt, hol azt. Mindenféle dolgot elolvastam, ami érdekelt, legalább nagyjából tisztába voltam vele,

hogya mi az, mindenféle terület, az olvasást, a kitekintést, az információszerzést akkor szoktam meg, hogy időm is volt rá, meg lehetőségeim is voltak. A szabadidőm egyik részében könyvtárba jártam, a másikkban elmentünk a Lejtényihez, vagy az Évához, vagy hozzám.

Beszélgetéssel teltek a napok. Ezek közben rendszerkritika vagy közéleti dolgok előkerültek ekkor?

Nem. Egyszerűen nem emlékszem rá, hogy magáról az akkori politikai rendszerről beszélünk. A Rákosi, meg a Nagy Imre, meg a Gerő, ezek valami távoli dolgok voltak. Tudomásul vettük, hogy itt most ez zajlik. Ez az 55/56-os tanév volt. Nem nagyon jutott ez el hozzánk. Az egyetlen dolog, amiről tudtunk, az a XX. Pártkongresszus⁶⁴, mert ettől zengett a ház, ha hallgattál rádiót, vagy kinyitottál valamit, mert az elő szokott fordulni, bár nem voltunk rendszeres hírhallgatók. Én úgy emlékszem rá mostanában minden napom úgy kezdődik, hogy megnézem a híreket. Akkor nem néztük meg a híreket, eszünkbe sem jutott, de ez akkora port vert fel, hogy most elkezdene kritizálni. Az viszont – ezt elfelejtettem mondani – nagyon belém nevelődött, inkább most csak a magam nevében beszélek, 1948-tól 49-től kezdve, mikor édesapám megjött és én is kicsit nagyobbacska lettem, hogy családban is csak halkán lehet beszélgetni a rendszerről. Tabu a téma, erről nem beszélünk, nem nyitjuk ki a szánkat. Említettem, hogy voltak gondolataim már ekkor, hogy valamit csinálni kéne, szervezetet, vagy valamit, de rájöttem, hogy ez nem megy, nem szabad elkezdni.

Az oktatókkal, idősebb oktatókkal volt valamilyen személyes kapcsolatotok?

Oktatókkal az egyetemen kívül nem volt kapcsolatunk. Voltak kedvenc oktatóink, voltak kevésbé kedvenc oktatóink. A jogtörténeti tanszéken volt egy professzor, a Bónis György⁶⁵. Őt nagyon szerettük.

⁶⁴ Ld. 3. lábjegyzetet.

⁶⁵ Bónis György (1914–1985) jogtörténész, egyetemi tanár. Tanulmányait a pesti Piarista Gimnáziumban, majd 1931–1935 között a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte. 1940-ben magyar alkotmánytörténet tárgyában a Pázmány Péter Tudományegyetemen egyetemi magántanárrá habilitálták. A szegedi egyetem és a jogi kar 1940. évi Kolozsvárra történő visszatelepedésekor – 26 évesen – kapott professzori kinevezést. 1940-től 1947-ig volt a kolozsvári egyetem jogtörténet professzora. 1947-ben a hatóságok

Az erjedés mikor jelent meg?

Az erjedés 1956 tavaszán, tehát amíg itt voltunk, az egyetemen tanultunk, vizsgáztunk, és hazamentünk, addig tulajdonképp nem érintett meg. A nyár folyamán sem érintett meg. Az ember hazament a szüleihez, nekem is fontos volt lemenni a strandra úszni, meg csónakázni, vagy udvarolni abban a két hónapban, mert akkor nem voltam katona. Az előző nyáron a katonai szolgálatot elvitt több mint egy hónapot.

Az erjedés, az akkor indult, amikor szeptember valahányadikán önkéntes jelentkezés alapján elmentem a Mohács szigetre. Nem tudom pontosan Szegedről hányan mentünk, nem túl sokan. Homorúdra – ez a Mohács szigeten egy kis-község, amit elöntött az árvíz – oda építőtáborba, egy árvíz utáni építő táborba mentünk. Ott nem úgy a szegediekre emlékszem, mint a többiekre, akik Pestről, innen-onnan kerültek le, illetve jöttek le ők is önkéntesen dolgozni. Ott indult meg egy ilyenfajta erjedés. Milyen kicsi a világ, később a börtönben ismertem meg az Erdélyi Tibort, későbbi barátomat. Kiderült, hogy ő akkor 4-6 évvel idősebb volt, mint én, az akkori DISZ központi vezetőség részéről ebben a táborban volt valami parancsnok, parancsnok-helyettes. Amikor kiderült, hogy mi ott találkoztunk – én nem tudtam, hogy ő ki, ő nem tudta, hogy én ki vagyok, több száz fiatal volt ott, első-másod éves egyetemisták –, ő is mondta, hogy ott már nagyon komolyan elindultak, fali újság cikkekkel, meg vitatkozásokkal. Tulajdonképpen, ha úgy tetszik, a pestiek hozták le ezt a témát, hogy mit is kellene csinálni. Hogy ők aztán honnan vették, azt nem tudom. Az biztos, hogy akkor kezdett az embernek a szeme kinyílni, hogy mi is van itt akkor tulajdonképp. Amikor visszajöttünk [Szegedre], nem tudom a pontos dátumot, szóba kerültek azok az írások, az Irodalmi újság, meg néhány napilap, amik kritizálták a rendszert, pontosabban nagyon finom kritikai megjegyzéseket fogalmaztak meg.

Lejtényi is ott volt Mohácson?

---

kiutasították Romániából. 1947-től a Szegedi Tudományegyetem Magyar és Egyetemes Jogtörténet tanszékvezető egyetemi tanára volt. 1955-ben a jogi kar dékánhelyettesi posztját is ellátta. Az 1956-os forradalom és szabadságharcban való részvétele miatt 1957-ben megfosztották egyetemi tanári tisztségétől, és eltávolították az egyetemről. Nyugállományba vonulásáig (1974-ig) a fővárosi levéltár munkatársa volt. Ld. még: Szegedi egyetemi almanach: 1921-1995. I. köt. JATE, Szeged, 1996, 29

Lejtényi András nem volt ott.

Így érkezétek vissza Szegedre...

Igen, és nem sokkal később... A pontos dátumot nem tudom, de szeptember 4-5-én indulhatott az oktatás, kb. egy héten belül indultunk le, vagy 10 nap múlva Mohácsra, ott voltunk két, vagy három hétig, pontosan nem tudom. Körülbelül szeptember végén érkezünk vissza Szegedre.

Mint később kiderült, október 10-én kelt, tehát 10 nappal később érkezik meg az a bizonyos levél a pesti bölcsészhallgatók aláírásával⁶⁶, hogy az orosz nyelv fakultatív oktatását próbáljuk meg kicsikarni az oktatási kormányzattól azzal, hogy november valahányadikán nem megyünk be az orosz órákra. Ez volt tulajdonképp a szikrája, ami elindított egy nagyon gyors folyamatot.

Hogyan volt ez a találkozás ezzel a kis figyelem felhívással, szórólappal?

Ez egy A/4-es gépelt papír volt. Abban az időben nem stencileztek még, hanem indigóval írtak. 6-8 példányt is át lehetett ütni. Ez is gondolom ilyen volt, mert nyilván nem egy példányban írták. Elég sok szöveg volt. Ezt én akkor olvastam el, amikor az Andris megkapta valamelyik ismerősétől, hogy mit szól hozzá, és Andris is azzal adta át, hogy: „Olvasd el! Mit szólsz hozzá?” Ez vagy az én lakásomon volt, vagy az ő lakásán volt, erre pontosan nem emlékszem, de ráadásul valamikor az esti órákban volt, az biztos, mert amikor a levél elolvasása utáni 20 perc, fél óra beszélgetést követően elindultunk az én barátaimhoz, akik a Lejtényivel nem voltak barátságban, viszont én a Tóth Imrével és az Asztalos Jancsival nagyon jó barátságba kerültem az előző fél évben, és azok laktak együtt a város másik részén valahol, nem tudom hol. Azt tudom, hogy tök sötét este mentünk át hozzájuk ezzel az ötlettel, hogy mit találtunk ki ketten. Akkor ott találtuk a Tóth Imrét, meg az Aszalós Jancsit, a Vető Miki nem volt ott – mert ők hárman laktak. Erre mondta azt később Vető Miki, hogy milyen szerencse, hogy ő nem volt ott, mert ő akkor biztos belelkesedett volna, és akkor ő most nem Franciaországban lenne egyetemi tanár. [Nevet.] Az Aszalós Jancsi, akiről én tudtam, mert annyira jó barátok voltunk, hogy ő szólt nekem, vagy elmesélte, hogy valami

⁶⁶ A felhívást Román Károly pesti bölcsészhallgató írta barátjának, a szegedi joghallgató Alaxa Helmutnak. Bővebben: Jancsák Csaba: A Forradalom indítószikrája – MEFESZ 1956. Belvedere Meridionale, Szeged, 2016

egyházi vonalon, kiscsoportos foglalkozásokon vesz részt Szegeden (ez akkor büntetendő cselekmény volt, ezt az ember csak a legjobb barátjának mesélte el), szóval Jancsi azt mondta, hogy ne haragudj, nem, mert én akkor veszélyeztettem a csoport tevékenységét, ha elkezdek dumálni. Mert azt rögtön felmérte ő is, mi is, hogy erre fel fognak figyelni. Miután ez bizonyos papír, pontosan a gépelt felhívás azt tartalmazta, hogy érjük el az orosz nyelv fakultatív oktatását azzal a módszerrel, hogy nem megyünk be az orosz órákra, tehát bojkottáljuk az orosz órákat, erre föl mondtam azt, vagy állapotunk meg abban – teljesen mindegy, hogy ki mondott Á-t vagy B-t, a lényeg, hogy abban állapotunk meg, az, hogy én november valahányadikán, nem megyek be az orosz órákra, ez nem megoldás, mert legfeljebb mindenkinek behúznak egy elégtelen jegyet, vagy megbuktatnak félévkor vagy év végén. Valami egyéb módszerrel kell elérni, egyéb módszert kell választani. Az egyéb módszerhez viszont valamilyen szervezettség, valami szervezet kell. Valahogy ezt meg kell szervezni. A szervezettségből jött rögtön a szervezet szó, hogy kellene csinálni egy diákszervezetet, úgy látszik, hogy az Andris is vevő volt erre meg én is, hogy valami szervezetet csináljunk. Bennünk volt a készség, csak ki kellett, hogy ez az ötlet hozza. Abban a pillanatban, amikor eljutottunk oda, hogy csináljunk valami diákszervezetet, ami az orosz nyelv fakultatív oktatását követeli, és ehhez eszközöket választani, a szervezeten túlmenően jöttek elő olyan dolgok, hogy akkor a honvédelmi oktatást, meg a marxizmus–leninizmus oktatását is lehetne fakultatívan, mondjuk a honvédelmet nem, de az utóbbit mindenképp.

Hozzáteszem egyébként, ezt el is felejtettem mondani, hogy a Lejtényi Andris is értelmiségi családból származott. Ez akkor nem tűnt fel, félreértés ne essék. Az Aszalós Jancsi és a Tóth Imre is értelmiségi családból származott, mint ahogy a Domonkay Éva, és jómagam is. Egyedül a Rózsi volt egyszerű parasztszülők gyereke, de ő nem is vett részt annyira ennek a megbeszélésében. Magyarul – mint később megállapítottam, ezt akkor nem mértem fel, tehát ahogy rájöttem, ebben a kérdésben, ami később MEFESZ néven kifut, a legaktívabbak, a legnyüzsgőbbek, akik később aztán a teremben is szerepetek, és így tovább, kivétel nélkül mindenki értelmiségi gyerek volt. A Gönczöl Dezső⁶⁷ például, akinek a szülei pedagógusok voltak. A lényeg, hogy eljutottunk addig az ötletig, hogy kellene csinálni egy szervezetet, és akkor ezeket a tanulmányi,

---

⁶⁷ Gönczöl Dezső (*1935) földrajz–rajz szakos pedagógiai főiskolai hallgató, a Szegedi Pedagógiai Főiskola MEFESZ vezetőségének tagja, a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diák-tanács tagja.

meg szociális, meg kollégiumi, meg menzai meg egyéb problémákat képviselni. Annyira fellelkesedtünk, még most is érzem a hangulatát, amilyen lelkesen, egymást túllícitálva eljutottunk oda, hogy akkor rögtön menjünk át a haverokhoz, és mondjuk el, hogy nekünk mi jutott eszünkbe. Ez az emberből kikíváncozott, hogy van egy ilyen ötletem, és meg akarja osztani másokkal. Meg az is nyilvánvaló volt, hogy ha szervezetet akarok csinálni, akkor beszélni kell az emberekkel. És így – mondom, késő estéről van szó – sötétben mentünk el a Tóth Imrékhez, aki szintén lelkesen azonnal ráharapott erre az ötletre, persze, akkor majd megyünk ide, meg úgy csináljuk. Hogy hogy, azt még nem tudtuk, csak hogy csinálunk valami szervezetet. Az Aszalós Jancsi azt mondta, hogy ő nem, és akkor eldöntöttük, hogy majd akkor mi még megyünk tovább évfolyamtársakhoz, ismerősökhöz. Pontosán nem emlékszem rá, az nincs úgy az emlékeimben, hatvan év távlatából, hogy melyik helyeken jártunk még. Ez, hogy elmentünk a Tóth Imréhez, ez nagyon bennem van. Az viszont tény, hogy részint a diák klubban, mert ez egy hétvégére esett, talán pénteken jutott eszünkbe, és akkor jött a szombat és vasárnap, a diákklubban is elkezdtük mondogatni, hogy mit szólnátok hozzá, hogy... – és ezt hozzáteszem, ki kell egészítenem, hogy ez az orosz nyelv fakultatív oktatása papírlap kézzől kézre járt. Sőt, erre nem emlékszem pontosan, hogy hol, de a peranyagomban egyéb tanúvallomásokból meg egyébből kiderült, hogy mi le is másoltuk ezt a szöveget. Lepötyögtük valahol, hogy hol, azt nem tudom. A lényeg, hogy a kollégiumokba, diákklubba, és más, diákok által látogatott helyekre ez az orosz nyelv fakultatív oktatását követelő papír is bekerült már valahogy, kézzől-kézre adták. Én mondtam a barátomnak, ő mondta a barátjának, és így tovább. A lényeg, hogy amikor hétfőn bementünk a karra, mert megkezdődik az oktatás hétfőn, ez volt 15-én, akkor ott is tulajdonképp ott is elkezdtünk erről a szünetekben beszélni, de akkor már nagyon sokan tudtak róla. Tehát nagyon gyorsan szájról-szájra járt a hír.

A jó információ az terjed magától. És talán fontos volt az is, hogy nem titkos a szerveződés...

Ez teljesen nyilvános volt. A diákklubban, az egyik asztalnál kártyáztak, mi meg a másiknál beszélgettünk, aztán odafigyeltek, hogy miről beszéltek? Akkor átjöttek, mi meg mondtuk, hogy kellene csinálni valami szervezetet. Hogy hogyan kéne csinálni, mint kéne csinálni, tulajdonképpen azt mi nem gondoltuk akkor

még teljesen végig. Amikor találkoztunk 16-án valamikor a délidőben, szerintem, emlékezetem szerint a menzán, azzal a meghívóval, amit – mint később kiderült, akkor mi ezt pontosan nem tudtuk, mert aláírás nem volt rajta – hogy az Auditorium Maximumba összehívtak egy diákgyűlést. Az egyetemi DISZ és Pártbizottság – hangsúlyozom: akkor nem tudtuk, hogy ki [hívta össze]. Ezt csak utólag mondom, hogy nyilvánvaló dolog, hogy miután már hétvégén, szombatvasárnap a kollégiumokban, meg a diákklubban ment a sutyorgás, biztos, hogy valakik már jelentették az illetékes elvtársaknak, hogy a diákok arról beszélgetnek, hogy kellene valamit csinálni. Akkor történt az meg – máig sem értem egészen a bátorságunkat, vagy a merészségünket, vagy a nem tudom, hogy minősítsem, de egy szülő biztosan azt mondaná, hogy felelőtlenség –, hogy amikor este, azt hiszem 7 órára volt meghirdetve a gyűlés, és 7 órakor ott még nem ült kint senki az Aud. Max.-ban a katedránál, akkor a Lejtényi, a Tóth Imre, a Székely László és jómagam megbeszéltük, hogy kivonulunk a katedrára, és ott fogjuk elmondani a nagy tömegnek a mi ötletünket, és abban maradtunk – hogy ki ötlötte ki, nem tudom –, hogy afféle levezető elnökként hallgattassam el a zsidongó társaságot. Tele volt a terem. Zsúfolásig megtelt. Az érdeklődés nagy volt. Mindenki hallotta, hogy valami van a levegőben. Amikor lecsendesedtek, akkor elmondtam, elmondtuk, hogy mit akarunk, és tulajdonképp csak annyit döntöttünk első pillanatban, az első negyedórában, fél órában, hogy megalakítottunk nyilvánítjuk a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét. Névre vonatkozó ötletek merültek fel akkor is, később is, de végül ennél maradtunk, hogy Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége. És tulajdonképpen itt még mindig ment tovább a dolog, mert akkor abban maradtunk, hogy akkor mi 20-án tartunk egy új gyűlést, addig mi kidolgozzuk az SZMSZ-t, egyáltalán, körvonalazzuk, hogy milyen legyen ez a szervezet. És még lényegesebb ennél, hogy rögtön azzal a kéréssel álltunk elő – akkor 6 kar volt az egyetemen⁶⁸ –, hogy

---

⁶⁸ A Kiss Tamás által említett hat „kar”: A Szegedi Tudományegyetemnek három kara volt (az Állam és Jogtudományi, a Bölcsészettudományi és a Természettudományi); az Orvostudományi Egyetem orvoskarán folyt a képzés, de itt voltak a gyógyszerészhallgatók is, akik a TTK-val tulajdonképpen közösen oktattak képzést hallgattak, és a Pedagógiai Főiskola, mint önálló intézmény. A szegedi Zenetanárképző és az újszegedi Védőnőképző nem folt felsőoktatási intézmény ebben az időszakban. A szegedi MEFESZ tanulmányi követeléseiben előkerült a gyógyszerészkar létrehozásának, illetve a Zenetanárképző és a Védőnőképző főiskolai rangjának követelése. Ld. még. Jancsák Csaba: A magyarországi hallgatói mozgalom bölcsője a szegedi MEFESZ. In. Jancsák Csaba (szerk.): A szegedi szikra. Belvedere Meridionale, Szeged, 2011, 63-86 és Jancsák Csa-

---

minden karon azok, akik most itt vannak az adott kar részéről, szervezzenek egy diákgyűlést, és 3-3 úgymond ideiglenes vezetőséget megválasztva ülünk össze a diákklubban, mert az a miénk volt, oda nem kellett külön engedély, hogy bemennyünk. A diákklubban ez a 18 ember előkészíti a 4 nap múlva általunk szervezett diákgyűlést, ahol elfogadjuk az SZMSZ-t, és minden egyebet. Ezek után jött ez, hogy én mondtam, hogy döntsük el, hogy mit fogunk a zászlónkra tűzni, milyen kéréseket, vagy követeléseket.

Ez egy másik dolog, hogy ha az ember most meggondolja, hogy hogy az ördögben tudunk mi követelni egy diktatúrában. Ez jött a szánkra, nem tudok mást mondani. Tehát hogy mit tűzzünk a zászlónkra. Akkor jött az orosz nyelv fakultatív, a marxizmus–leninizmus..., a katonai oktatást a lányok részére szüntessék meg, meg ki tudja, még mi. És mint mondtam neked, azért a tavasz és a nyár folyamán, meg a Mohács-szigeten már azért voltak olyan hangok, hogy valamennyi politikai reformot bele kéne vinni az akkori diktatúra rendszerébe, valamit enyhíteni kellene, nem csak az orosz nyelv oktatását, nem csak a marxizmus–leninizmus fakultatív oktatását, hanem mondjuk béreket rendezni, meg hasonlókat. És akkor amikor az első ilyen úgymond politikai, tehát nem tanulmányi, szociális, nem egyetemi, vagy egyetemista probléma mint ötlet felmerült egy hallgató részéről, nem tudom, kinek a részéről, mert nem volt jegyzőkönyv, akkor rögtön valaki közbeszólt, hogy jaj, csak politikát ne. És akkor én, mint botcsinálta levezető elnök, mondtam, hogy szavazzuk meg, hogy azon kívül, hogy tanulmányi..., szociális..., legyenek-e politikai célkitűzéseink. A társaság nem mondja, hogy túlnyomó többsége, de mindenképp – ahogy szokták mondani – látható többsége azt mondta, hogy politikai célkitűzéseket is tűzzünk ki. Emlékszem rá, hogy amikor az első egy-két kicsit keményebb politikai célkitűzést megfogalmazta X vagy Y, szintén nem tudok neveket, szegény Tóth Imre barátom nagyon kétségbe volt esve rögtön, és mondta, hogy ebből marha nagy baj lesz. Akkor jutott eszembe – és ez megint az én ötletem volt ott nagy hirtelen –, hogy mikor befejezte a hozzászóló, akkor felálltam, és mondtam, hogy fiúk, gyerekek, nem tudom, hogy szólítottuk egymást pontosan, fiúk, lányok, mert lányok is voltak, bár akkor még kevesebben, befejeztük a MEFESZ alapító gyűlését, átalakulunk politikai tömeggyűléssé. Na, ettől kezdve mondjad!... mi itt maradunk a helyünkön, de ez már nem a MEFESZ alakuló gyűlése. Hogy honnan jött az

---

ba: A forradalom indítószikrája a szegedi MEFESZ. Belvedere Meridionale, Szeged, 2016

ötlet? Az ember joghallgatóként felméri, hogy az, hogy miket mondunk, miket tűzünk a zászlóra, az egy kérdés, de ne kockáztassuk azt, hogy mi itt most megalakítottuk a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét. Még ha nincs is SZMSZ-ünk, meg tagdíj, meg egyebek. És akkor még jobban kinyíltak a szájak, és akkor jött – nem jut most az eszembe, egy idősebb⁶⁹ [hallgató], aki aztán még a szovjet csapatok kivonásának követeléséig is eljutott, amit nagy hurrázással fogadtak.

Mi ezt mind elraktároztuk, hogy itt van egy ötletparádé, ha úgy tetszik, elnézést, hogy a súlya nem ötletparádé, de nem tudom másnak nevezni, mert olyan formában zajlott. Majd ebből kiválogatja a 18-as bizottság, hogy mit tűz a zászlóra, de mi nem vagyunk se vezetők, se semmik, mert még nem vagyunk megválasztva. Ezzel békésen befejeztük a gyűlést, mindenki hazament, hogy a többiek tartanak kari gyűléseket és megválasztják a 18 tagút [az ideiglenes vezetőséget]. Talán másnap, rögtön kértünk engedélyt a Perbíróéktól, hogy tartunk egy diákgyűlést a jogi karon, a többi karon hasonlóképp. Amire egyébként – mint kiderült történelmileg: véletlenül – lejött a Kónya [Albert], az akkori oktatási miniszter, talán hallotta, hogy itt valami zűr van Szegeden, és eljött a Perbíró engedélyezte, és közölte, hogy eljön a miniszter úr is. Határozottan emlékszem rá, hogy kint a pulpituson, a jogi karon a Perbíró volt, a Kónya, meg én. De hát én még csak olyan, hogy akkor ’mondjuk már meg, hogy mit akarunk’ címen. Akkor elmondtam, a Kónya kérdezte, hogy mi ez, hogy van, mint van? Én csak annyit mondtam, hogy diák érdekvédelmi szervezetet szeretnénk létre hozni, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét, és most szeretnénk megválasztani azokat, akik majd képviselnek egy 18-as bizottságban, és az majd eldönti, hogy 20-án, mert mi akkor gyűlést tartunk, akkor majd milyen döntések születnek. A Kónya áldását adta erre az egész dologra, a Perbíró nem mondom, hogy áldását adta, de... Akkor került sor arra, hogy a jogi karon a Tóth Imrét, jómagamat, és egy harmadik fiút, nem jut eszembe a tisztességes neve, Titusz volt a beceneve⁷⁰, ügyész lett belőle a végére, ő felső éves volt, talán már negyed éves volt. Tóth Imre harmadikos, én másodikos. Hármunkat

---

⁶⁹ Putnik Tivadar (*1919) bölcsészhallgató

⁷⁰ Fedor Attila (*1934) 1956-ban IV. évfolyamos joghallgató volt. Kiss Tamás 2016. július 27-i elmondása szerint Fedor Attila nem vett részt a MEFESZ szervezésében. A történelmi érdekesség, hogy a rendszerváltás után Kissnek és Tóthnak a Csongrád Megyei Bíróság által kiadott hivatalos semmisségi igazolást (arról, hogy koncepció perben ítélték el őket), mint bírót, Fedor Attila állította ki és adta át 1990-ben.

választottak meg, és már szerintem 19-én este összejöttünk a diákklubban és mindenki – nem kellett papír hozzá, elhittük mindenkinek, hogy az a három ember jött a diákklubba a bölcsészektől, gyógyszerészektől stb.

Ott ültünk egy hosszú asztalnál, és ment a szöveg. Tulajdonképp már szerintem 19-én elkezdtek a Lejtényivel meg a Tóth Imrével az SZMSZ-t összeállítani, mert mi voltunk a joghallgatók, aztán mégse bízunk a bölcsészekre, meg az orvosokra. Gyakorlatilag összeraktuk, szokták mondani, ahogy a nagykönyvben meg van írva. Megnéztük, hogy az alkotmányban benne van a gyülekezési szabadság, de az is, hogy ehhez belügyminiszteri engedély kellene, nem a megalakuláshoz, de a működéshez. Még csak egyelőre megalakultunk. Akkor a Tóth Imre, meg még valaki felment Pestre, hogy ezt megpróbálja elintézni, illetőleg ott valakinek a 18-as bizottságban eszébe jutott, hogy le kéne hívni a Nagy Imrét. Na, akkor hívjátok meg Nagy Imrét. A Belügyminisztérium környékére sem jutottak, az Oktatásügyi Minisztériumból elzavarták őket, a Nagy Imre meg nem volt otthon. Közben aztán tulajdonképp ott ebben a 18-as bizottságban ilyen szavazásos módszerrel a sok-sok ötletet figyelembe véve, ami egész 16-án elhangzott ezen az össznépi gyűlésen, és ami elhangzott a Pedagógiai Főiskola, a TTK, a Bölcsészkar, a Gyógyszerész kar stb. három vezetőt megválasztó gyűlésében, ami szóba került, hogy mit követelnének, ebből kötöttünk csokorba egy húszas követelés csokrot. Tíz tanulmányi, szociális, jóléti pontot, azokban különböző alpontok voltak, hogy azért beleférjen a 10 pontba, annyi féle ötlet volt, és a politikai követelések közül tulajdonképp mindent megszavaztunk [itt a diákklubban, az előkészítő Ideiglenes Egyetemi Diáktanács ülésén], egy dolgot nem, a szovjet csapatok kivonását. Mert többségi határozattal úgy döntött ez a testület, ez a csapat, hogy gyerekek, ezt azért már mégsem, ekkorát már ne, mert szét rúgják a fenekünket.

Hozzáteszem még egy gondolat: 16-án éjszaka még egy felhívást fogalmaztunk meg, hogy csatlakozzanak hozzánk a többi egyetemeken. Rögtön felmértük, hogy ezt csak Szegeden megcsinálni értelmetlen, ez csak úgy megy, hogy az ország összes egyeteme csatlakozik hozzá. Tehát amikor reggel felébredtünk, lecsendesedtünk, akkor azért felmértük, hogy elég nagy fába vágtuk a fejszénket. Még figyelmeztettek is többen. De egyrészt tartott a lelkesedésünk, hogy valamit végre csinálunk, történik végre valami, nem az, hogy behúzom a nyakamat és még csak a számat sem nyitom ki. Másrészt a fogadtatás az valami fenomenális volt, mindenki lelkesen tapsolt, kiabált, tovább gondolt és tovább szervezett. Önként vállalkozik, hogy megy és tovább

csinálja. Nem mindenki, de a nagy többségben élt egy ilyen lelkesedés. Akkor miért ne csináljuk tovább?

Ennek a „Diáktestvéreink!” kezdetű felhívásnak hogy történt a gépelése?

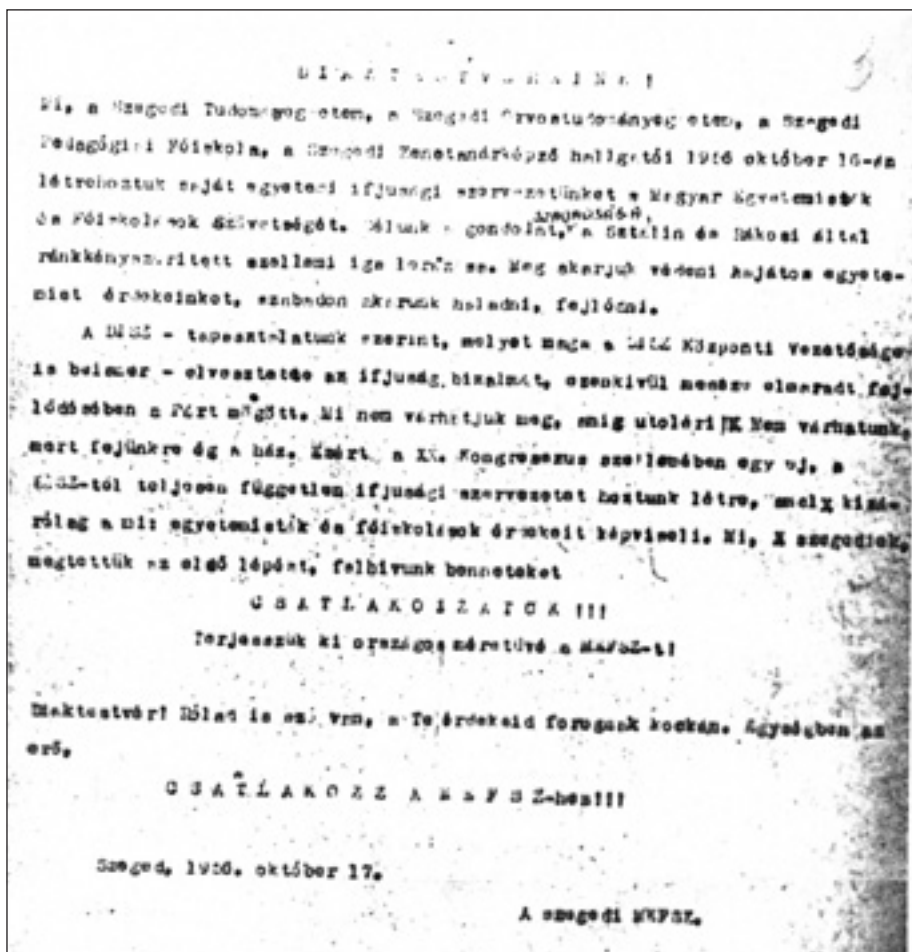
A legjobb emlékezetem szerint a Bölcsészkaron mentünk be valami irodába.

Ez egy tanszéki iroda volt?

Egy tanszéki iroda. Nyilvántartották az írógépeket, ezért mondom azt, hogy én azt gondolom, hogy oda mentünk be egy tanszéki helyiségbe, ott volt egy írógép. Mert később, amikor az SZMSZ-t meg egyebeket kellett gépelni, akkor a Kakuszi Marinak, ő évfolyamtársunk volt, neki volt otthon egy táskairógepe, ő gépelgette, tudott gépelni. De én arra nem emlékszem, hogy 16-án este 10-kor, mondjuk, amikor véget ért ez az első, spontán nagygyűlés, akkor elmentünk volna a Kakuszi Mari lakására, ott lepötyögni ezt a dolgot. Mintha az egyetemen belül történt volna ez.

Ebből készült néhány példány, indigóval?

Igen, természetesen indigóval, azzal, és ki lett osztva, kinek van ismerőse Pécsen, Pesten, Debrecenben, Miskolcon, akkor küldd el! 10-15 példányt gépeltünk belőle, 5-6 példányt lehetett akkoriban vékonyabb papírból indigóval gépelni, ha háromszor leírom, az 15-16 példány. Szerintem több nem is készült belőle.

A Diáktestvéreink! Kezdetű felhívás, mely csatlakozásra szólította fel a magyarországi felsőoktatási hallgatókat. Az utolsó sorokban: „Mi szegediek megtettük az első lépést, felhívunk benneteket csatlakozatok! Terjesszük ki országos méretűvé a MEF SZ-t! Diáktestvér! Rólad is szó van, a Te érdekeid forognak kockán, egységben az erő. Csatlakozz a MEF SZ-hez, Szeged, 1957. október 17. A szegedi MEF SZ.”

Az egyetemista társaknak adták?

Természetesen, egyetemista társaknak, akiknek volt ismerőse. Ahogy egyébként az elején emlegetett orosz nyelv fakultatív oktatása is így jött le Szegedre. Mert az egyik bölcsészkar hallgató küldte le a szegedi barátjának, a barát adta a barát-nak, a baráttól kapta meg a Lejtényi Andris, ő mutatta meg nekem, tehát ez csak ilyen baráti, vagy ismerősi szálakon ment.

Az oktatók körében is áramlott vajon ez az információ, hogy a diákok szerveződnek? A Kónya Albert miniszter véletlenül járt itt? Vagy valami más ügyben járt itt, de ő kérte, hogy szeretne a diákok gyűlésére bemenni?

Az tény, hogy ő azért jött, mert hallotta a Minisztériumban, hogy valami zűr van Szegeden.

És ő ígéretet tett arra, hogy képviseli a Kormányban, vagy az Oktatásügyi Bizottságban a nyelvoktatás kérdését?

A nyelvoktatás kérdését, az oktatási reformokat. Felvállalta, hogy néhány tárgy fakultatív oktatását kezdeményezni fogja. De mi nem mondtuk meg, hogy felmerült már az orosz csapatok kivonulásának kérése is. Felmerült ez is, nem csak a nyelv.

A MEFESZ névről, hogy Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége, azt hallottuk korábban, hogy más nevek is felmerültek, ilyen-olyan nevek, miért a MEFESZ lett a szervezet neve?

Nem tudom neked megmondani. Ez volt a legegyszerűbb. Volt egy elképzelés: Diákszövetség, és akkor kitalálta valaki, hogy abban a középiskolások is benne vannak, mert azok is diákok, akkor legyen egyetemisták, meg főiskolások szövetsége, és magyarok vagyunk. Ez az, amit, később ebből volt egy poén, hogy ez az egyesületek szövetsége. Ez nonszensz, nem gondolkozhattunk abban, hogy egyesületek szövetsége. Milyen egyesületek szövetsége? Mi egy egyesületet hoztunk létre.

Arról az '56-os MEFESZ szervezői tudtak arról, voltak arról információik, hogy volt egy korábbi MEFESZ, 1945-től 48-ig?

Nekem nem, ha jól tudom, senkiben fel nem merült, mert nem hiszem, hogy akár a Lejtényi, vagy Tóth, vagy bárki, aki akkor élénken nyüzsgött, az törődött volna azzal, vagy tudott volna arról, hogy 6-7 évvel azelőtt volt egy ilyen szervezet.

Én azért szeretnék egy időzni ennél a kérdésre, mert a korábbi szervezeteknek, az volt a neve, hogy Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége. A

szövetségnek az egyesületek a tagjai és nem a hallgatók személyesen. Az '56-os forradalom indítószikrájaként megjelenő MEFESZ-nél én úgy értelmezem, és itt kérném a kommentálást, itt személyes tagságon, tehát az egyetemista, a főiskolás saját akaratából válik taggá, vagy lép be a szervezetbe. Ilyen módon nem az egyetemnek, intézménynek, és nem az egyesületeknek a képviselője, hanem...

Ez kizárólag a hallgatók egyesülete, vagy szövetsége, mert ő dönti el, hogy belép vagy nem lép, a későbbi SZMSZ-ből idézek, ő fizet 1 Ft tagdíjat. És az egyetemnek – hogy mondjam – jogilag nincs hozzá köze. Ez egy teljesen autonóm szervezatként elképzelt egyesület, a mai fogalmak szerint egy közösség.

Személyek közössége.

Igen. Ennek a felépítménye is úgy néz ki, hogy kari szinten szerveződik, kari szintű követeléseket fogalmaz meg, ezt tárgyalja a 18-as bizottság... Az össze egyetemi bizottság eldönti, hogy mi legyen ezzel továbbá.

Akkor a Szegedi Egyetemnek a MEFESZ szervezetéről beszélünk...

Akkor lett volna egy 18 fős megválasztott vezetősége, és minden egyes, az össze egyetemet érintő kérdése, és ez a 18-as bizottság dönt szótöbbséggel.

Ebben a „Diáktestvéreink!” felhívásban arról volt szó, hogy minden egyetemet sarkalltok arra, hogy alakítsa meg a saját MEFESZ-ét. Mi volt erre az elképzelés, egyáltalán volt-e, hogy az országos szervezet hogy épül fel?

Arról nem volt elképzelés. 22-én, a DISZ Központi Bizottsága találta azt ki, és ezen az ülésen vendégként a Lejtényi meg én is részt vettünk, hogy ezek a bizonyos megválasztott vezetők, jöjjenek össze Pesten egy Diákszékesületen és majd ők döntsék el, hogy milyen legyen az országos szervezet. Erre már nem került sor.

Tulajdonképp azt mondhatjuk, hogy egy alulról építkező, demokratikusan létre jövő szervezetet képzeltek el.

Teljes mértékben így képzeltük el. Azért azt szoktam kiemelni, ami szerintem kuriózum minden egyesület előtt, még önszerveződéseknél is, hogy nincsen

személyi vezető. Nincs elnöke, titkára, nincsenek tisztségek ebben a szervezetben, itt csak a 18 ember, akiket megválasztanak, és szótöbbséggel döntenek, ha 51%, akkor azt kell csinálni.

Beszélhetnék egy kicsit arról, hogy kik voltak a vezéralakjai ennek a kezdődő mozgalomnak? Felmerültek már nevek, én most azt szeretném kérni, hogy mondjal mindegyikről néhány gondolatot ...

Nézd, az a helyzet, azt tudom neked mondani, az indítás a Lejtényi Andris munkája, a „Csatlakozzatok” a Tóth Imre és még hármunké. Tulajdonképpen rossz ez a kifejezés, de nem tudok jobbat, elismerték a többiek a mi vezető tevékenységünket, akár az Imréét, akár a Lejtényiét, akár a jómagamét. Ez volt a jogi kari kemény mag, de a 18-as társaságban is, kedd, szerda, csütörtök, pénteken, amikor folyt a 20-i gyűlés előkészítése, a hangadók, a szószólók, ötletadók, a Lejtényi, jómagam és a Tóth Imre volt. Tóth Imre azért egy kicsit kevesebbet, mert majdnem két napja elment arra, hogy felment Pestre a Nagy Imrét lehozni, illetőleg a BM-be. Az SZMSZ-t természetesen a joghallgatók írták, a TTK-sok tudomásul vették, hogy ezt meg kell csinálni. De azt, hogy az egyes kari gyűléseken kik voltak a hallgatók, meg ott mi történt, arról nincs konkrét információ. Annyi csak, hogy talán Gönczöl Dezső volt a leglelkesebb a később bekerültek között.

Gönczöl Dezső

Abrudabányai Iván

És az Abrudabányai Iván. Érdekes mód ő jogász volt, nem volt benne a megválasztott vezetőségben, de mindig ott nyüzsgött, és amikor Pécsre kellett menni, akkor természetesen ő jelentkezett, hogy elmegy Pécsre küldöttek. Úgy zajlottak ezek a diákklubban tartott hosszúasztalbeli beszélgetések, hogy 18-an a „megválasztottak” ültünk, a többiek álltak mögöttünk, mindenki beszélt egymás után, tehát még annak sem volt jelentősége, hogy most ki van megválasztva, meg ki nincs. Addig, míg az SZMSZ-t elfogadták. Ti jogászok értetek hozzá, a diákgyűlés elfogadja. Amit elfogad elfogad, amit nem, nem. Ahogy az később is történt, elég sokat elvitatkoztunk, hogy most így vagy úgy legyen. Ami a tanulmányi és szociális követelményeket illeti, ott nem volt vita, mindenki érezte a fontosságát. A politikai követelésekkel mindenki egyetértett, de a 18 ember között voltak aggodalmaskodók, félősök, bátrak, még bátrabban és nagyszájúak. Itt végső soron az aggályoskodók érvényesültek olyan szempontból, hogy a 18 emberből vagy 16-ból voltak 10-en, és hatan meg azt mondták, hogy ne csináld már, ezt mondták [a hallgatók], és ha már mondták képviseljük, az aggódók meg azt mondták, hogy nem, mi meg tudomásul vettük. Azt tisztáztuk a 18-as bizottságban, hogy fog lefolyni a 20-i gyűlés. Ugyanis ott lett arról döntés, hogy a két előterjesztő a Lejtényi lesz, meg én. Sőt, még egy szereplőt meghatároztunk,

hogy a Gönczöl Dezső fog egy bevezetőt tartani, tehát elosztottuk a szerepeket. De nyilván megint csak azok kapták a szerepeket, akik a hangadók voltak. Rossz ez a kifejezés, én nem szeretem azt, hogy vezetők, mert itt nem vezetésre ment a dolog.

Még mielőtt áttérnénk a 20-i eseményekre, volna egy kérdésem. Ezekben a napokban ezekben a kis körökben, a 18-ak gyűlésen, a kari gyűléseken, a jogi kari gyűlésen, milyen volt a hangulat, milyen volt a hangulata, milyen volt a klímája? Említettük azt már, hogy korábban rideg volt, és nem voltak ilyen közéleti kérdések, közösségi kapcsolatok nem voltak jellemzőek, itt változott-e valami?

Alapvetően megváltozott. Tulajdonképpen ha hasonlittal akarnék élni, akkor azt mondom, ha egy lezárt térben feszültség van, és egy helyen kiszakad, akkor jön a többi is. Ezt csak elindítani kellett, kimondani, vagy az ötletet bedobni, és abban a pillanatban az egyetemi hallgatók 70-80%-a lelkesen csatlakozott és lelkesen tapsolt.

Arra már kevesebben vállalkoztak, hogy hangadók legyenek, vagy pl. a 20-i gyűlésen, hogy a politikai kérdésekhez úgy szóljanak hozzá, mint ahogy volt egykettő. Mindenki érezte, hogy veszélyes a talaj, amin járunk. Voltak bátrak, akik ennek ellenére felmérték, hogy veszélyes, és vállalták, és voltunk mi. A Tóth Imre érezte a veszélyt, de csinálta, én szintén, azt mondtam, hogy ha kitaláltuk, meg elindítottuk, akkor nem lehet már visszakozni, hátrálni, hogy én itt kiszállok a buliból, mert túl kockázatos.

Hogy miért Perbírót hívtuk? Most könnyű helyzetben vagyok, pont az előbb olvastam, hogy '58-ban milyen tanúvallomást tettem Perbíró perében. Ténylegesen az volt a helyzet, ahogy mondtam neked, akár én, akár a 18-as csapat, akár a többiek között, éreztük sokan, hogy veszélyes talajon járunk, és azzal is tisztában voltunk azért, hogy tulajdonképp egy kérdés volt, ez a bizonyos szovjet csapatok kivonulásának követelése. Mi is éreztük a lelkünk mélyén, hogy ezt ki kéne mondani, és elfogadni, de mi is tudtuk, hogy amennyiben ezt megtesszük, akkor biztos, hogy szétlőnek bennünket, vagy szétzavarnak bennünket, azt tudtuk, hogy diktatúra van, benne élt már akkor 1948-tól kezdve, legalább 6 éve. Felmérte az ember 22 évesen, hogy ez diktatúra. ténylegesen úgy gondoltuk, hogy Perbíró, aki ránk, személy szerint ránk tudott hatni, hátha tud hatni a többiekre is, hogy ezt az egyet ne erőltessük tovább. Hozzáteszem,

hogy 20-án újfent előkerült a kérdés⁷¹, és mi is lelkesen tovább adtuk, mert arra tudtunk hivatkozni, hogy ezt nem mi, hanem ők mondják, nem tudom, ki, ezt ők mondták. Tehát lehet csúnya, amit mondok, ha más mondja ki, én csak csatlakozom, nem én vagyok a felelős. Ez kb. ugyan az a szituáció, mint amit 16-ával kapcsolatban elmondtam, hogy akkor, amikor a keményebb politikai kérdések, ötletek merültek fel 16-án, akkor én voltam az, aki felállt, és azt mondta, befejeztük a MEFESZ alakuló gyűlést, átalakultunk politikai tömeggyűléssé. Most már szabadon, mindenki azt mond, amit akar. Ezzel a szovjet csapatok kivonásával még 20-án is így voltunk, amit az bizonyít, hogy két nappal később került a Műegyetemen, meg az Agráron a diákgyűlésekre a sor, az ottani forró hangulatú diákgyűlésekre, és ott azt mondtam, hogy Szegeden elfogadták azt, hogy a szovjet csapatokat vonják ki. Kicsit felelősség hártás is volt ez. Kicsit ez azt is bizonyítja, hogy annyira már felnőttek voltunk 22 évesen, felmértük, próbáltuk elérni, hogy meg is valósuljon, de ne fejjel menjünk a falnak.

Perbíró Józsefnek az oktatói habitusa volt szimpatikus? Hogyan kerültetek a közelébe?

Én a Perbíróval összesen egy évvel korábban találkoztam, amikor felvett az egyetemre. Nem tanított engem, de a jogi karon egy közkedvelt, barátkozó, a hallgatókat társként kezelő, komoly professzor volt, akinek a komoly tudását, habitusát a hallgatók maradéktalanul elfogadták, és még ráadásul tekintélye is volt. Úgy fogalmaznék inkább, hogy szerettük és egyben tiszteltük, függetlenül attól, hogy oktatott, vagy nem oktatott.

Úgy tudom, hogy ő volt akkoriban valamiféle diákjóléti, vagy szociális bizottságnak a vezetője az egyetemen.

Nem tudom. Egy dologról valamit tudtunk, hogy a Perbíró az a váltó jogot tanította, ennek volt a szakértője, és váltójogról 1956-ban nem lehetett beszélni, mert a szocializmust építjük. Emiatt őt, mint az előző évtizedek tudományának egyik szakértőjét is tiszteltük benne. Nem marxizmus–leninizmust tanított, hanem váltójogot – tanított volna. Ő egy régi vágású professzor volt.

⁷¹ A szovjet csapatok kivonásának kérdését a MEFESZ 1956. október 16-i spontán alakuló gyűlésén Putnik Tivadar bölcészahallgató vetette fel, majd október 20-án Halász György orvostanhallgató. Bővebben: Jancsák 2016

Vannak a 20-i gyűlésről hangfelvételek. Ennek a készítéséről, a módjáról ha mesélnél, hogy lett felvéve, hogy készült, hogy megmaradt egyáltalán egy ilyen kor-dokumentum?

Természetesen tudtuk, hogy ott, jobb oldalon, lelki szemeim előtt látom azt a nagy asztali magnót, amivel nagy szalagokkal dolgozott a technikus, aki szólt nekünk, vagy a Lejtényinek, vagy nekem, teljesen mindegy, hogy hangfelvételt készítenek. A Magyar Rádiótól. Sokáig nem törődtem ezzel, legfeljebb amikor annak idején, 57-ben a nyomozati szakban előkerültek a 20-i gyűlések, örömmel konstatáltam, hogy nem kerültek elő ezek a felvételek, hogy: „Maga csak ne mondjon semmit, hogy akkor mit mondott, mert itt van a hanganyag”. Aztán én el is felejtkeztem erről nagyon sokáig, míg a 60-as évek végén talán akkor is bújtam a könyveket, és ott találok egy könyvvel, Molnár János történész, Az ellenforradalom polgári kritikája címmel jelent meg egy elég tisztességes vastagságú könyv az „ellenforradalomról”. Azonnal megvettem. Ez volt az első írás, ami nekem a saját kezembe került úgy, hogy 56-ról szólt. A fehér könyvek nem kerültek a kezembe, mert én akkor börtönben voltam. Ha valaki megnézi ezt a könyvet, kiderült belőle, hogy szokatlanul hosszú módon, 4-5 oldalon keresztül taglalja, hogy mi történt Szegeden 16-án, közte 20-án, és a lábjegyzetben hozza, hogy Rádió hangarchívum, D nem tudom hányas tekeres. Akkor jaj de jó lenne meghallgatni címmel álmodoztam, mert a hatvanas években erről csak álmodozni lehetett, hogy bejutok a rádió hangarchívumába. 1990-ben, amikor elkezdtem a volt politikai foglyok között nyüzsgögni Pesten, első sorban a Történelmi Igazságtétel Bizottságban részt vevők körében, mert ott voltak ismerőseim börtönből, egyéb körökből, akkor egy jóval idősebb férfi, aki „nagyimrés” volt, az egyik beszélgetésünkön valahogy szóba került, nem is nekem mondta, talán másnak, hogy őt most nevezték ki a Rádióba valami vezetőnek, vezető posztot kapott, bekerültek a nagyimrések is a megfelelő helyre. Oda mentem hozzá, hogy lenne egy nagy kérésem, ez börtöntársak között természetes. Mondtam, hogy ezt olvastam ezelőtt 20 évvel, szeretném meghallgatni, azt mondja, semmi akadály, holnap után gyere be, hivatkozz rám, és meghallgatod. Két nap múlva felmentem Pestre, vittem kazettás magnóba való tekerceket, és amikor be mentem, ez a börtönbéli ismerősöm fogadott, felvitt egy technikai szobába, háromszor ekkora helységben hatalmas hangfalak, elő volt készítve ez a bizonyos tekeres. Ott volt egy technikus, megkérdeztem, hogy lehetne-e átmásolni. Mondta, hogy természetesen, adjak kazettát. Ez egy döbbenetes élmény volt harmincegynehány

év távlatából. A technikus is kiment, csak akkor jött elő, amikor fordítani kellett a kazettát. „Élőben, sztereóban” hallgattam. Nem sztereó felvétel volt, de teljes hangereővel hallgattam ezt a hangulatot.

Az október 20-i nagygyűlés. Az asztalnál középen, szemüvegben Perbíró József, tőle jobbra Kiss Tamás. (Fotó Liebmann Béla)

Kegyes a történelemtudományhoz, a történetíráshoz a sors ezzel a hangfelvétellel, de nem csak a többi társadalomkutatókhoz, hanem az utókorhoz is. A forradalom hangulata, a szegedi szikrát, és ennek a hangulatát nagyon jól lehet érezni rajta.

Azon gondolkoztam, mert nyilván a szöveget kívülről tudom, nagyon sokszor meghallgattam. Ez az, amiről eddig beszéltem, hogy mondjuk olyan 14 éves koromtól 6 év időtartamban gyűlt bennem fel valami feszültség.

Még azt is megfogalmazom itt, hogy csodálkozom magamon, hogy 6 éven keresztül, míg gyűlt a feszültség, nem nyitottam ki soha a számat, nem írtam tacepaokat, nem lelkesítettem a tömeget. De akkor, amikor erre úgy volt lehetőség, hogy a hatását rögtön éreztem, hogy a tömegnek ez kell, amit én mondok, hogy engem tapsolnak, és boldogok, hogy valaki ezt elmondja, akkor legfeljebb azon csodálkozom, hogy azt a szót, hogy „követeljük”, hogy tudtam felolvasni.

Erre mondom azt, mert kérdezted az előbb, hogy 16-a és 20-a között mennyire emlékszem részletekre. Nem nagyon, mert 16-ától kezdve, mikor átalakultunk politikai tömeggyűléssé, addig egy viszonylag konzolidált társaság volt. Elkezdődött egy lázas állapot bennem, de szerintem a Lejtényi Andrisban meg a Tóth Imrében is, bár ők ebben a kérdésben, ami a legradikálisabb politikai követeléseket illeti, sokkal tartózkodóbbak voltak, mint én. Az Andris nagyon jól képzett diák-hallgató volt, de legalábbis politikailag nem volt annyira radikális a szívében, mint én. Az Imre az a szívében radikális volt, de sokkal megfontoltabb volt, ötször is meggondolta mit mond, ezért is maradt rám, hogy a végén ezeknek a kinyilvánítása a gyűlésen az én feladatom legyen. Én ezt lelkesen felvállaltam, hallatszik a hangomon, hogy nem félve mondom el, hogy mit gondoltok, hogy ha esetleg ezt is feltennénk. Úgy be tudott lelkesedni az ember 3-4 nap alatt, mert benne volt egy hat éves periódus, ami akkor kijött belőle.

*Székely László, Perbiró József, Kiss Tamás az október 20-i nagygyűlés elnökségi asztalánál.
(Fotó Liebmann Béla)*

Jól látom-e, hogy tulajdonképp van egy nemzedéki hatás, egy nemzedék szószólójává vált a MEFESZ? Én arra lennék nagyon kíváncsi, hogy a tanulmányi, szociális követelésekből pillanatok alatt társadalmi problémákat, és országos léptékű követeléseket fogalmaztok meg 16-án és 20-án is. Hogy történt ez ilyen hirtelenjében? A MEFESZ, amely egy speciálisan egyetemistákat képviselő szervezet, ezzel válik a forradalom katalizátorává.

Az a véleményem erről, hogy hallgatótársaimnak a túlnyomó többsége munkás- és parasztszármazású fiatal volt. Most ha arra a követelésre gondolok, hogy „Állapítsák meg az államtól származó összjövedelem felső határát és gyorsítsák meg az alacsony bérek felemelésének ütemét.”, ezt biztos, hogy a munkás évfolyamtársaim, egyetemi társaim ötlötték ki, mert akkor arról volt szó, hogy majd megszakadunk a munkában és éhkoppon maradunk, mert annyira alacsony a bérünk. Aztán ott szerepelt, azt hiszem a Pedagógiai Főiskolán, hogy a beszolgáltatás. Nyilván a parasztszülők gyerekei hozták ezt tovább, én, mint pedagógus szülők gyermeke, nem éreztem a beszolgáltatást. A munkásgyerek érezte a bért, a parasztyerek a beszolgáltatást. Mi azt éreztük, hogy elviszik az embereket, hogy hazudnak, hogy félünk, és azokat a követeléseket fűzném én az értelmiségi gyerekekhez, amik inkább elméleti, elvi kérdés, hogy legyen szabad demokratikus választási rendszer. Ez egy közös munka volt! Ha magamról kell beszélni, csak azt tudom mondani, hogy ismerve az előző, ifjúkorom hat évét, én addig soha nem álltam le szövegelni, de itt úgy éreztem, hogy nekem ezt csinálni kell, és vittem is tovább, mert mentünk Pestre, a Műegyetemre, Gödöllőre. Ugyanez a lelkesedés fogadott. Ezeket vállaltuk fel, nem mérlegelve már, hogy ennek milyen következménye lesz.

Ezek olyannyira közösségi megfogalmazások, vagy követelések voltak, hogy a 20-i nagygyűlésen – a hangfelvételen is – szerepel, mint már említetted, a parasztság beszolgáltatásának megszüntetése, hogy március 15-e legyen nemzeti ünnep, a szovjet csapatok távozásának a követelése, amelyeket ott tapsviharral fogadott a nagygyűlés. Itt jelen voltak Perbíró Józsefen kívül más professzorok is, Fodor Gábor és Baróti Dezső, a rektor. Baróti Dezső hozzá is szólt ehhez a gyűléshez, amikor azt mondja, hogy a MEFESZT de facto az egyetemi hallgatók képviselőjének ismeri el. Hogy került oda az egyetem rektora?

Szerintem úgy, hogy meghívtuk. Vagy tudott róla? Nem tudom neked megmondani. Nagyon örültünk neki. És a harmadik sorban ott ült. Igen, nyilván a Perbíró kapcsán is kiderült, hogy próbáltuk a felnőtteket is bevonni, hogy ne csak a mi 22 évesek dolga legyen. Azt tudom mondani, hogy ismerve az azt követő eseményeket, mondjuk a Baróti, akkor szól hozzá, hogy a MEFESZ-t de facto elismeri az egyetemi hallgatóság képviselőjének, amikor még nem hangzanak el a politikai követelések. És amikor elhangzanak a politikai követelések, akkor nem

szólalt fel, hogy fiúk, most ezt azonnal hagyjátok abba. Végigülte, annyira, hogy a nagygyűlés után, amikor elhatároztuk, hogy most már mindent tudunk, el van fogadva az SZMSZ, a követelések, akkor most már ne levélben, hanem menjünk személyesen vidékre, akkor az ő szobájában beszéljük meg, hogy ki hova megy. Ehhez ő segítséget ad, és ő a saját szobájában sem azzal kezdi este 9-kor, vagy fél 10-kor, hogy fiúk, itt most azonnal álljatok le, mert az egyetemnek, személy szerint nekem, meg nektek is bajotok lehet, hanem biztat, hogy menjetek. Ez számunkra egyértelműen megerősítést jelentett.

*Fodor Gábor és Baróti Dezső az október 20-i nagygyűlésen.
(Fotó Liebmann Béla)*

Baróti megkérdőjelezhetetlen tekintély volt?

Az egyetem rektora volt, nem személy szerint volt tekintélye, hanem A rektornak volt tekintélye. Egy másodéves hallgatónak nincs kapcsolata a rektorral, csak tudja, hogy van rektor, meg a nevét tudja. Azért ha az egyetem rektora valamit mond, azt komolyan kell venni. Az, hogy magát „a szervezetet de facto elismeri, meg még majd ad valami pénzügyi támogatást is”, ez nagyon jó volt, és az, hogy a tanulmányi követelések, arról már volt szó, hogy még az oktatási miniszter is azt mondta, hogy próbál intézkedni, de az, hogy Baróti a politikai

követelésekre nem mond semmit, ez az, amit az előbb mondtam, nem fékezett bennünket, ezért bátrabban csináltuk meg, hogy a 22-i debreceni, meg pécsi, meg pesti diákgyűléseken elmondtuk, hogy mi történt Szegeden és felsoroltuk. A 22-i Délmagyarországban is megjelent – egy kivételével, a szovjet csapatok kivonását az újságíró nem írta meg. Ő is úgy volt vele, hogy hallotta, hát ott volt a gyűlésen, de leírni már nem merte.

Október 20-án a MEFESZ felemeli a fáklyát Szegeden, elindulnak a követelések a forradalmi úton. 21-22-én hogyan folytatódnak tovább az események?

21-én, vagy 22-én – nem tudom, ki mikor – elindultak küldöttek Debrecenbe, Pécsre, több helyre még, mi pedig a Lejtényivel még 20-án éjjel Pestre. Egyrészt azért mentünk Pestre, mert fontosnak tartottuk, hogy ott is felvegyük a kapcsolatot az egyetemistákkal. Volt egy mellékszála is, talán nem is egészen mellékszála: 20-án, még a nagygyűlés előtt ott a nagy nyüzsgésben, megjelent a Gosztonyi⁷², a DISZ központi vezetőségének a titkára, és félrehívott négyünket, ötünket, a Lejtényit, engem, meg még pár hallgatót. Arra próbált rábeszél-
ni, hogy hagyjuk ezt abba, ne csináljuk tovább. Illetve akkor jött le a Bohó Róbert⁷³, a Petőfi Kör titkára, akit szintén a DISZ küldött le, mint utólag kiderült, hogy valahogy próbáljanak beterelni bennünket a DISZ vonalába, hogy ezt így ne csináljuk. Mi meg mondtuk, hogy most ezt már nem lehet leállítani, mi most már a végére járunk ennek a dolognak. Ez még a nagygyűlés előtt volt. „Meglátjuk, mit fogadnak el a gyűlésen.” És akkor tette azt az ajánlatot, hogy ők felvisznek bennünket Pestre, nem kell vonattal felbumlizni, és hét-főn, azaz 22-én, a DISZ központi vezetőségével tartanak egy értekezletet, ami-re engem, meg a Lejtényit meghívnak, oda felhívják az összes DISZ vezető

⁷² Gosztonyi János (1925–1985) politikus. 1942-ben érettségizett, majd közgazdasági tanulmányokat folytatott a budapesti Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Közgazdasági Egyetemen. 1946-tól a Népi Ifjúsági Szövetség (NISZ) szervezési osztály irányítója, majd főtitkár helyettese. 1946 és 1948 között ő képviselte a NISZ-t a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségében. 1948 márciusától a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége alelnöke volt. 1948-ban belépett a Magyar Dolgozók Pártjába. 1953–1963. között az Elnöki Tanács tagja. 1950 és 1956 között a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) Központi Vezetőség titkára volt.

⁷³ Bohó Róbert (1928-2012) a közgazdaságtudományi egyetem filozófiai csoportjának adjunktusa, filozófus. 1956-ban a Petőfi Kör vezetőségi tagja. Az 1956-os Forradalom utáni megtorlásban nyolc év börtönbüntetésre ítélték.

az egyetemekről, és vegyünk részt ezen az értekezleten. 21-én pedig elhívtak bennünket a Pilvax kávéházba, ahol a Petőfi Kör vezetői akartak velünk beszélni. Ugyanez volt a lényege, mint amint a Bohó elmondott: „Fiúk, azonnal hagyjátok abba – mondta a Tánczos Gábor⁷⁴ és csapata – Mert ez így nem jó, helytelen úton jártok, stb.” Akkor nem tudtunk megegyezni, Lejtényinek és nekem is az volt a véleményem, hogy azzal a küldetéssel jöttünk fel, hogy mi ezt most már továbbvisszük és akkor volt a Tánczosnak volt az a mondata, amit nagyon megjegyeztem: „Lehet, hogy nektek van igazatok”. Tehát a céllal egyetértett elvileg, csak a módszerrel nem. Most ezt nem minősítem. Ugyan ez volt másnap a DISZ-nél, hogy létrejött egy bizottság, az egyik a szervezetet előkészítő bizottság, a másik a programot előkészítő bizottság, a lényege mind a kettőnek az volt, hogy október végére, valamikor, vagy november első napjaira ők – van háttérük hozzá – összehívják egy Diákszékeset Budapestre. Ehhez úgy járultunk hozzá, úgy támogattuk az ötletet, hogy ha és amennyiben nem a DISZ vezetőket küldik fel, hanem minden egyetemen úgy választanak küldöttest, ahogy mi választottunk Szegeden. Karonként, közfelkiáltással, és ne felülről mondják meg nekik, hogy kik képviseljék az egyetemi ifjúságot, akkor mi is hajlandók vagyunk részt venni ezen az október végi vagy november eleji Diákszékesen. Ahogy ezt akkor mi a Lejtényivel megkonzultáltuk, azt mondtuk, hogy nekünk nincs technikai háttérünk, pénzünk a szervezéshez, akkor helyettünk szervezzenek meg egy ilyen gyűlést, és bízunk abban, hogy Pécsen, Debrecenben stb., ha ilyen módszerrel választanak hallgatókat, azt jól éreztük – a hangulatot –, akkor az úgynevezett Diákszékesen is többségbe kerül az a csapat, amely párttól, és az akkori DISZ-től független, egyetemista szervezetet fog létre hozni. Ez 22-én délelőtt volt. Akkor még szó sem volt, hogy csatlakozik Pécs, a Műegyetem, fogalmunk sem volt róla! Arról sem tudtunk, hogy közben elrendelték, hogy 22-én délutáni órákban minden egyetemen az egyetemi párt- és DISZ vezetés tartson egy ilyen egyetemi nagygyűlést, és az egyetemi párt- és DISZ-vezetők magyarázzák el a hallgatóknak, hogy

---

⁷⁴ Tánczos Gábor (1928-1979) kommunista politikus. A bajai ciszterci Gimnáziumban érettségizett. 1944-ben deportálták, hazatérése után Baján belépett a Magyar Kommunista Pártba, ahol ifjúsági vezető lett. A Dolgozó Ifjúság Szövetségének aktív tagja (DISZ) tevékenykedett. 1953-54 között az ELTE tanársegédje, majd a DISZ Főiskola tanára. A Petőfi Kör titkára volt (1955-1956). Nagy Imre szellemi körének tagja lett. A forradalom leverésekor a Nagy Imre-csoporttal együtt a jugoszláv követségen kért menedéket. A megtorlás során 1958-ban 15 évi börtönrre ítélték.

amit Szegedről hallanak, az nem helyes út, majd a DISZ meg a Párt megoldja ezeket a problémákat. Fogalmunk sem volt erről. Még azon törtük a fejünket az Andrissal, hogy hogyan vesszük fel a pesti egyetemistákkal a kapcsolatot, hogy csatlakozzanak. Még ott ezen lamentáltunk, hogy hova menjünk, akkor megint csak segítségünkre volt az akkori hírhálózat, megjelent két vagy három műegyetemista, akik hallották, hogy itt vannak a szegediek a DISZ központban, megkerestek bennünket, hogy azonnal menjünk az ő gyűlésekre, már gyűléseznek, két órája elkezdték. Alig, hogy elmondták, jöttek az agrárosok, hogy most azonnal menjünk ki Gödöllőre. Gyakorlatilag nem nekünk kellett megkeresni a hallgatókat, hanem ők kerestek meg bennünket. Bennünket terített asztal várt. Ugyanez volt a helyzet Péccsett az Abrudbányait, aki ment Debrecenbe, csak bejelentkezett: én vagyok Szegedről, és mondták, hogy akkor azonnal mondd el, mi történt Szegeden! Ha ezek a 22-i gyűlések országszerte nincsenek megszervezve, akkor szerintem egész máshogy alakul 22-i hangulat, mert képzelj el, hát azért legyünk reálisak, vagyunk ketten, nekem sem, Andrisnak sincs ismerőse Pesten, hogyan fogunk mi ötezer műegyetemistát, meg háromezer agrárost felkeresni. Sőt, egyébként nyoma van, hogy a bölcsészek is hívtak, de mondtuk, hogy három helyen egyszerre nem tudunk lenni, úgyhogy a bölcsészeknél, mint utóbb kiderült, elég felemás hangulatú lett a gyűlés. Az ottani DISZ-vezetőknek sikerült nagyjából mederben tartani a hangulatot, nem radikalizálódott a bölcsészkar, ellenben az agrárral meg a Műegyetemmel, vagy Péccsel.

Mint ahogy a Műegyetemen, ahol Kiss Tamás, a szegedi diákok képviselője fel-szólalt. Ez hogy történt?

A DISZ központi vezetőségben, ezen studiózva, akkor telefonáltam le a Tóth Imrének, pofátlanul kértem egy telefont, hogy: „Gyere fel, mert mindenhova hívnak bennünket az egyetemekre, és csak ketten vagyunk”. A Műegyetemisták megkerestek minket, és ők vittek be a nagygyűlésre, ahol meglepődtünk, mert azért nem számítottunk rá, hogy ennyire forró hangulatú a gyűlés, ahol mindenki mondja a magáét. Bár akkor még fegyelmezettek voltak abból a szempontból, hogy a Párt- és DISZ-vezetők ott ültek fenn az emelvényen. Később aztán elmentek, mert nem bírtak az ifjúsággal...

A Petőfi Kör hangszórós kocsija Budapesten, 1956. október 23-án. A bal szélén Lejtényi András, a kép alsó részén, visszafele fordulva és bal kezével integetve Kiss Tamás.

A MAGYAR EGYETEMISTÁK ÉS FŐISKOLÁSOK SZÖVETSÉGE (1956)

Életútinterjúk tükrében

Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta
Jancsák Csaba

BELVEDERE

2016, Szeged

*A kötet megjelenését
az 1956-os forradalom és szabadságharc
60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatta.*

Borítóterv
Majzik Andrea

ISBN 978-615-5372-65-0 (print)

ISBN 978-615-5372-67-4 (online PDF)

ISSN 1587-2963

© Jancsák Csaba, szerkesztő, 2016

© Belvedere Meridionale, kiadó, 2016

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

TARTALOM

Az 1956-os Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) – életútinterjúk tükrében (Jancsák Csaba)	7
Ambrus János (*1936)	13
Aszalós János (1931–2016).....	33
Bujdosó Alpár (*1935).....	57
Csete Iván (*1936).....	75
Hajtó Ödön (*1937)	99
Hámori Károly (*1937).....	113
Horváth Tamás (*1940).....	129
Kiss Tamás (*1934)	149
Pusztai Éva (*1936).....	181
Tóth Imre (*1934).....	205
A kötet lábjegyzeteihez felhasznált irodalom	225

**Az életútinterjú digitális
online megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap
támogatta
2017-ben.**

